

Reformatorisch Dagblad, 1 oktober 2016

Forum

Stimuleer zelfredzaamheid vluchteling

Gebrek aan rechten staat de zelfredzaamheid van vluchtelingen in de weg, betoogt prof. dr. Thea Hilhorst.

Vorige week haalde president Obama een select gezelschap van staatshoofden bij elkaar om meer steun voor vluchtelingen te krijgen. Hij pleitte voor meer geld voor humanitaire hulp, betere rechten in gastlanden en meer ruimte voor banen en ontwikkeling van vluchtelingen. De agenda legde terecht het verband tussen opvang van vluchtelingen en rechten en ontwikkeling. Als zelfredzaamheid verwacht wordt van vluchtelingen, moeten zij wel de ruimte hebben om daaraan te voldoen.

Hulpeloos

Er is een trendbreuk gaande in de humanitaire hulp. Noodhulp was tot voor kort vooral toegesneden op dienstverlening in kampen. Het idee dat vluchtelingen volkomen hulpeloos waren, was hardnekkig. Dat gold ook het idee dat lokale instanties in tijden van crisis massaal ingestort waren en de hulp dus van buitenaf georganiseerd moest worden.

De laatste tien jaar beginnen de taal en de praktijk van de hulp flink te kantelen, onder druk van aanhoudende kritiek en veranderende omstandigheden.

Het begon bij natuurrampen, waar nationale spelers nu de regie meer in handen houden en erkenning van de weerbaarheid van mensen en gemeenschappen centraal kwam te staan in de respons. Internationale hulp trekt zich mentaal en fysiek steeds meer terug met een beroep op de zelfredzaamheid van mensen. Een kwestie van voortschrijdend inzicht, waarbij ongetwijfeld ook een rol speelt dat internationale actoren voorzien dat ze het stijgend aantal rampen door klimaatverandering niet meer bij kunnen benen.

Vluchtelingen

Een vergelijkbare trend zien we nu bij vluchtelingen, met name rond de Syriëcrisis. In Libanon, Jordanië en Turkije bevindt 90 procent van de vluchtelingen zich buiten kampen. Zij huren kamers in de steden en proberen zich in leven te houden met werk op de informele arbeidsmarkt. Hulp is niet meer vanzelfsprekend, alleen de bijzonder kwetsbare vluchtelingen krijgen bijstand, alleengaande moeders of zwaar zieken.

De huidige technologie maakt het mogelijk vluchtelingen ook te helpen als ze niet in een kamp wonen. Wie in aanmerking komt, krijgt een creditkaart waar maandelijks een bescheiden bedrag op wordt gestort. Ook vluchtelingenhulp wordt nu dus meer gezien als aanvulling op zelfredzaamheid.

Dit is op zich een mooie ontwikkeling, als vluchtelingen tenminste de kans krijgen zichzelf te redden. Maar dat valt tegen.

Rechten

Lang niet iedere vluchteling kan zich registreren en aan registratie zijn weinig rechten verbonden. Werk kan alleen illegaal -zonder werkvergunning of formeel werkaanbod- en geen vluchteling durft naar de politie te gaan bij uitbuiting of diefstal.

Vluchtelingen in de huidige gastlanden maken steeds meer deel uit van het wereldwijde 'precariaat': mensen aan de onderkant van de samenleving in de meest precare omstandigheden die van dag tot dag moeten zien te overleven. Geen baan, geen bescherming. Van de rechten die wij hun toewensen via het vluchtelingenverdrag kunnen zij in de praktijk geen gebruikmaken.

Omdat mensen die de grens oversteken extra kwetsbaar zijn, geldt hier nog meer: bouwen op zelfredzaamheid is prima, maar dan moeten mensen wel de kans krijgen zichzelf te redden.

Opgehokt

Nederland loopt voorop in het promoten van de zelfredzaamheid van vluchtelingen en geeft ruimhartige steun aan Libanon en Jordanië om de gebrekkige gezondheidszorg en onderwijs voor vluchtelingen in de steden vooruit te helpen.

Ondertussen blijft opvang van vluchtelingen op ons eigen continent een schandvlek. In Griekenland worden 60.000 vluchtelingen opgehokt en kunnen ze geen kant op. En terwijl in Nederland meer dan de helft van de bedden in azc's leeg staat komen we de toezeggingen niet na om zo'n 5000 vluchtelingen over te nemen van Griekenland en hun de kans te geven zich hier te redden.

De auteur is hoogleraar humanitaire hulp en wederopbouw aan het Institute of Social Studies van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit artikel is een samenvatting van de inaugurele rede die zij vorige week uitsprak.